



KONYA TİCARET ODASI



ARNAVUTLUK ÜLKE RAPORU



Etüd-Araştırma Servisi
Temmuz 2009

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	i
---------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLUK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Coğrafi Göstergeler.....	1
1.2. Demografik Göstergeler.....	1
1.3. Siyasi Göstergeler.....	1

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Temel Ekonomik Göstergeler.....	3
2.2. Genel Ekonomik Yapı.....	3
2.3. Dış Ticaret Göstergeleri.....	4
2.4. Önde Gelen Sektörlerin Durumu.....	6
2.4.1. Tarım	6
2.4.2. Sanayi	7
2.4.3. Hizmetler.....	8

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

3.1. Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Tarihi Gelişimi.....	9
3.2. Arnavutluk - Türkiye İki Taraflı Ticaret Verileri.....	10
3.3. Arnavutluk - Türkiye Arasında İşbirliği ve Yatırım İmkanları.....	12
3.4. İki Ülke Arasındaki Ticaretle Karşılaşılan Sorunlar.....	14

KAYNAKÇA.....	15
---------------	----



YÖNETİCİ ÖZETİ

Avrupa'nın güney doğusunda ve Balkan yarımadasının batısında yer alan Arnavutluk, 28.748 km²'lik yüzölçümü ile Avrupa'nın en küçük ülkelerinden biridir. Yunanistan, Makedonya ve Yugoslavya (Kosova-Karadağ) ile komşu olan ve Adriyatik Denizi'ne kıyısı bulunan ülke doğal kaynaklar ve yeraltı varlıkları açısından zengindir. Ülke topraklarının %77'sini kaplayan dağlık ve tepelik alanlar, ülkenin tarihten gelen izolasyonunun başlıca sebebidir.

Ülke nüfusu 3,6 milyon olup, toplam nüfusun %47'sini şehir nüfusu oluşturmaktadır. Nüfusun %23,1'ini 0-14 yaş grubu oluştururken, %67,1'ini 15-64 yaş grubu, %9,8'ini ise 65 ve üzeri yaş grubu oluşturmaktadır.

GSYİH satın alma gücü paritesine göre 21.82 milyar dolardır. Bu rakam 2007 yılında 20.57, 2006 yılında ise 19.4 milyar dolar idi. **Ülkenin reel büyüme oranı %6.1'dir.** GSYİH'nın sektörel dağılımı incelendiğinde, en büyük pay **%59.5 ile hizmetler** sektörüne aittir. **Tarım sektörünün GSYİH'daki payı %20.6 iken, sanayi sektörünün payı ise %19.9'dur. Kişi başına düşen GSMH ise 2008 rakamlarına göre 6.000 dolardır.**

Ülkedeki enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında) %4'tür. 2006 verilerine göre işgücü miktarı 1 milyon kişi (352 bin adet göçmen çalışan hariç) iken **işgücünün %58'i tarım, %15'i sanayi, %27'i hizmet sektöründe** toplanmıştır. 2008 yılı verilerine göre **ülkedeki işsizlik oranı %12.5'lere** kadar yükselmiştir.

Ülke sanayisi besin işleme, tekstil ve giyim, hırdavat, çimento, yağ, kimya, madencilik, basit metaller üzerine olup 2008 yılında endüstrinin büyüme oranı %3 olarak gerçekleşmiştir.

Arnavutluk'un 2008 verilerine göre **toplam ihracatı 1.416 milyar dolar** olup, ağırlıklı olarak tekstil ve ayakkabı, asfalt, metal ve metalik cevher, ham petrol, sebze, meyve, tütün ihraç edilmektedir. Ülkenin ihracat ortakları arasında; İtalya % 72, Yunanistan %8.8, Çin %2.7 başta gelmektedir.

Arnavutluk'un 2008 verilerine göre **toplam ithalatı 4.844 milyar \$** olup, ağırlıklı olarak makine ve ekipman, gıda maddeleri, tekstil, kimyasallar ithal edilmektedir. Ülkenin ithalat ortakları arasında; İtalya %27.6, Yunanistan %14.8, Çin %6.8, Almanya %5.6, İsviçre %5, Rusya %4.2 başta gelmektedir.

GSMH'ya katkısı %20,6 olan, istihdamın %60'ını karşılayan **tarım sektörü**, Arnavut ekonomisinin önemli bir sektörüdür. Ancak, son yıllarda yıllık %2-3 oranında büyümüş olsa da, genel üretime olan katkısı yıldan yıla düşüş göstermiştir. Arnavutluk, elverişli ikliminin ve düşük ücretli kırsal işgücünün zenginliği sayesinde, tarımda önemli gelişim imkanlarına sahiptir. Başta gelen tarım ürünleri; buğday, mısır, patates, sebze, meyve, şeker pancarı, et, üzümdür. Arnavutluk'ta verimli alan toplamı 700.000 ha'dır. Halen üretimde en verimli 40.000 ha'lık kısmı kullanılmaktadır. Toplam alanın %45'i orta, geri kalanı ise verimsiz topraklardan oluşmaktadır.



Sanayi sektörü GSMH'nin %19,9'unu oluşturmaktadır. Sanayi sektörünün, madencilik ve imalat dallarındaki üretim kapasitelerinde bir canlanma görülmemektedir. Arnavutluk'ta sanayi istihdamın %14'ünü, sanayi üretimin %10'unu ayakkabı ve deri sektörü oluşturmaktadır.

Son yıllarda **hizmetler sektöründeki** gelişmeler, onu GSMH'ya en önemli katkıda bulunan sektör haline getirmiştir. Sektörün GSMH'ya olan katkısı 59,5 civarındadır. Arnavutluk'taki hizmet sektörü genç ve dinamiktir. Sektör özellikle son 5 yılda gelişmeye başlamıştır.

Arnavutluk'ta demokratik rejime geçişle birlikte, **Türkiye ile ikili ilişkiler** olumlu bir gelişme göstermiştir. Ayrıca iki ülkenin, bölgesel sorunlar konusunda da görüş birliği içinde olduğu ve uluslararası kuruluşlarda dayanışma içinde bulunduğu görülmektedir.

Türkiye ile Arnavutluk arasındaki ticaretin hacmi izlendiğinde, mevcut dış ticaret hacminin, varolan potansiyele kıyasla oldukça düşük düzeyde seyretmekte olduğu görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi, 50 yıla yakın bir süre baskıcı bir rejimle yönetilen ve kapalı bir ekonomiye sahip olan Arnavutluk'un, batılı anlamda bir özel sektöre ve yabancı yatırımların güvenliği açısından sorunsuz bir sisteme henüz kavuşamamış olmasıdır.

TÜİK verilerine göre, 2004 yılında 161 milyon 28 bin dolar olan **ihracatımız** 2008 yılı sonunda 305 milyon 783 bin dolara yükselmiştir. 2008 yılı ilk 4 aylık toplamında 98 milyon 371 bin dolar değerinde gerçekleşen **ihracat, 2009 yılının ilk 4 ayında ise 85 milyon 598 bin dolar** olarak gerçekleşmiştir.

Arnavutluk'tan yapılan **ithalat** ise 2004 yılında 15 milyon 529 bin dolar iken, 2008 yılında 36 milyon 697 bin dolara yükselmiştir. **2009 yılının ilk 4 aylık toplamında gerçekleşen ithalat rakamı** ise 2008 yılının ithalat rakamının çok altında, **1 milyon 445 bin dolar** olarak gerçekleşmiştir. **İki ülkenin ticaret hacmi 2008 yılı itibariyle 342,4 milyon dolardır.**

Ülkede halen devam eden özelleştirme süreci, maden, enerji üretimi, petrol ve gaz, telekomünikasyon, maliye gibi stratejik sektörlerde imkanlar sunmaktadır.

Arnavutluk'un ormanları yatırım için önemli imkanlar sunmaktadır. Arnavutluk'un kayın ağacı ormanlarının, kaliteli mobilya üretimiyle meşgul olan firmalar için iyi fırsatlar oluşturmaktadır.

Arnavutluk'un tabiat yapısı sebze üretimine çok uygundur. Yüksek verimlilik potansiyeli ve erken sezon üretimi çok değerli imkanlar sunmaktadır.

Ülkede yatırım için dağıtım kanallarının kurulması önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Zira temin zincirini oluşturan bölümler çok küçük ölçeklidir, verimlilik düşüktür, uzmanlaşma eksikliği vardır ve üreticilerin çoğu yerel piyasa için üretim yapmaktadır. Üstelik soğutma ve depolama imkanları da çok sınırlıdır. Toprağın yapısı ve ikliminden dolayı, Arnavutluk organik tarım için uygun bir ülkedir.



BİRİNCİ BÖLÜM ARNAVUTLUK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Coğrafi Göstergeler

Konum: Güneydoğu Avrupa'da, Adriyatik denizine sınır, güneyde Yunanistan ve Karadağ ile kuzeyde Kosova arasında yer alır.

Coğrafi konumu: 41 00 Kuzey enlemi, 20 00 Doğu boylamı

Yüzölçümü: 28.748 km²

Sınırları: toplam: 717 km

Sınır komşuları: Yunanistan 282 km, Makedonya 151 km, Karadağ 172 km, Kosova 112 km

İklimi: Ilıman iklim hakimdir. Kışları serin, bulutlu ve yağışlı, yazları sıcak, açık ve kuru bir hava vardır.

Doğal Kaynaklar: Petrol, doğalgaz, kömür, boksit, bakır, kromit, nikel, demir cevheri

1.2. Demografik Göstergeler

Nüfus: 3,639,453 (2009 tahmini). Şehir nüfusu toplam nüfusun %47'sini oluşturuyor.

Nüfus Dağılışı: 0-14 yaş nüfus %23,1, 15-64 yaş nüfus %67,1, 65 ve üzeri yaş nüfus %9,8 (2009 tahmini)

Ortalama Yaş: 29,9, erkeklerde 29,3, kadınlarda 30,6 (2009 tahmini)

Nüfus artış oranı: % 0.546 (2009 tahmini)

Mülteci oranı: -4.28 mülteci/1,000 nüfus (2009 tahmini)

Ulus: Arnavut

Nüfusun etnik dağılımı: Arnavut %95, Yunan %3, diğer %2 (Roma, Makedon, Bulgar)

Din: Müslüman %70, Arnavut Ortodoksu %20 ve Roman Katolik %10

Diller: Arnavutça, Yunanca, Romence

Okur yazar oranı: 9 yaş ve üzeri için veriler: toplam nüfusta: %98.7, erkekler: %99.2, kadınlar: %98.3 (2001 verileri)

Eğitim Harcamaları: GSMH'nin %2.9'unu oluşturmaktadır (2004 verisi).

1.3. Siyasi Göstergeler

Ülke adı: Resmi tam adı: Arnavut Cumhuriyeti, kısa şekli : Arnavutluk, Yerel tam adı: Republika e Shqipërisë

Yönetim biçimi: Cumhuriyet

Başbakan: Sali Berisha

Başkent: Tirana

Bağımsızlık günü: 28 Kasım1912

Anayasa: 28 Kasım 1998



Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: BSEC, CE, CEI, EAPC, EBRD, FAO, IAEA, IBRD, ICAO, ICCT, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRC, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO (correspondent), ITU, ITUC, MIGA, NATO, OIC, OIF, OPCW, OSCE, SECI, UN, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNOMIG, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO

Resmi Tatiller: 1 Ocak Yeni Yıl

25 Aralık Noel

1 Mayıs İşçi Bayramı

28 Kasım Bağımsızlık Günü

İKİNCİ BÖLÜM GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Temel Ekonomik Göstergeler

GSYİH: Satınalma Gücü paritesi – 21.82 milyar \$ (2008 tahmini), 20.57 milyar \$ (2007), 19.4 milyar \$ (2006)

GSYİH - reel büyüme: % 6.1 (2008), %6 (2007), %5.5 (2006).

GSYİH - sektörel bileşim: tarım %20.6, sanayi %19.9, hizmet %59.5 (2008).

Kişi başına düşen GSMH: 6.000 dolar (2008), 5.700 dolar (2007), 5.400 dolar (2006)

Enflasyon oranı (tüketici fiyatlarında): %4 (2008 verileri)

İşgücü: 1.09. milyon kişi (352 bin adet göçmen çalışan hariç) (2006 verileri)

İşgücünün sektörel dağılımı: %58 tarım, %15 sanayi, %27 hizmet (2006 verileri)

İşsizlik oranı: %12.5 (2008 verileri)

Endüstri: Besin işleme, tekstil ve giyim, hırdavat, çimento, yağ, kimya, madencilik, basit metaller .

Endüstrinin büyüme oranı: %3 (2008 verileri)

Elektrik üretimi: 2.892 milyar kWh (2007)

Elektrik tüketimi: 3.607 milyar kWh (20067)

Elektrik ihracatı: 0 milyar kWh (2007)

Elektrik ithalatı: 2.8 milyar kWh (2007)

Tarım ürünleri: Buğday, mısır, patetes, sebze, meyve, şeker pancarı, et, üzüm, (2008 verileri)

İhracat: 1.416 milyar \$ (2008 verileri)

İhracat ürünleri: Tekstil ve ayakkabı, asfalt, metal ve metalik cevher, ham petrol, sebze, meyve, tütün.

İhracat ortakları: İtalya % 72, Yunanistan %8.8, Çin %2.7 (2007)

İthalat: 4.844 milyar \$ (2008 verileri)

İthalat ürünleri: Makine ve ekipman, gıda maddeleri, tekstil, kimyasallar.

İthalat ortakları: İtalya %27.6, Yunanistan %14.8, Çin %6.8, Almanya %5.6, İsviçre %5, Rusya %4.2 (2007)

Dış borç tutarı: 1.55 milyar \$ (2004)

Para birimi: 1 Lek (ALL) = 0.0106889 \$, 0166916 TL (2009)

Mali yıl: Takvim yılı

2.2. Genel Ekonomik Yapı

2005 yılında %5,5 oranında büyüyen Arnavutluk ekonomisinin 2008 yılı büyüme oranı %6.1 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında %2 seviyesinde gerçekleşen enflasyon oranı ise 2008 yılına gelindiğinde %4'e yükselmiştir.

Kişi başına GSMH yıllık 6.000 \$'a yükselmiştir.



Arnavutluk'un ticari hayatını 3 dönemde incelemek mümkündür: 1990-1995 yıllarını kapsayan ilk dönemde girişimciler var olan kaynak, mal ve hizmetlerden faydalandılar. Tüketim ihtiyacını Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya gibi yakın ülkelere ucuz mal getirerek karşıladılar ve bu yolla para kazandılar. Bu dönemde kaynaklar ve sermayenin kısıtlı olması nedeniyle, mali desteğin sağlanması çok zordu.

1996-2003 yıllarını kapsayan ikinci dönemde yaşam standardının iyileşmesiyle, tüketicinin kullandığı ürünün kalitesine daha fazla dikkat etmeye başlaması, girişimcileri kaliteli ve dayanıklı malların ithaline yönlendirmiş ve bunun sonucu büyük işletmeler ortaya çıkmıştır. Son olarak 2003'den günümüze ise girişimcilikteki gelişmeye paralel olarak ihracat için mal üretmeye başlanmıştır. Bugün Arnavut girişimciler daha sağlam sermaye kaynakları ve haritasına sahipler. Bu zamana kadar sadece kısa vadeli planlar yapan girişimciler, piyasanın gelişmesi ile uzun vadeli planların önemini kavramaya başladılar.¹

2.3. Dış Ticaret Göstergeleri

Arnavutluk'ta komünist dönemde çok az miktarlarda hammadde ihracatı yapılarak temel ithalat kalemlerinin karşılanması için gereken döviz sağlanıyordu. 1990'lı yıllara gelindiğinde de COMECON'un dağılmasıyla birlikte ihracat hacmi daha da azalmıştır. İthalat ise tam aksine artış göstermiş, dolayısıyla ülkenin dış ticaret açığı yüksek düzeylerde seyretmiştir.²

Ülkedeki karışıklıkların sona ermesi ve ülkenin Batı Avrupa'da yeni ihracat pazarları elde etmesine bağlı olarak, 1996 yılından sonra ihracat gelirleri 244 milyon dolara kadar ulaşmış, ithalat da 922 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında ithalattaki artış trendini Yugoslavya'daki savaş ve ülkede yaşanan karışıklıklar tersine çevirmiştir.

1999 yılında ihracat %32,3 oranında artarak 275, ithalat ise %15,5 oranında büyüyerek 941 milyon dolar düzeyine ulaşırken, dış ticaret açığı da 604 milyondan 666 milyon dolara yükselmiştir. 2000 yılında ülkenin dış ticaret açığı, gerek ihracattaki azalma, gerekse ithalattaki artışa bağlı olarak bir önceki yıla göre %22,8 oranında artış göstererek 814,3 milyon dolar düzeyine çıkmıştır.

2002 yılında 330 milyon dolar seviyelerinde olan ihracatın 2006 yılına gelindiğinde 764 milyon dolar seviyelerine ulaştığı görülmektedir. İthalatın ise 2006 yılında 2 milyar 884 milyon dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. **Ülkenin 2005 yılı ticaret hacmi 3 milyar 648 milyon dolardır.**

¹ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=2698&dil=TR&ulke=ARN>

² Ebru Gülsoy, "Arnavutluk Ülke Profili", DTM İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2007, s.10

Tablo 1. Arnavutluk Dış Ticaret Göstergeleri (Milyon dolar)

	İHRACAT	İTHALAT	TİCARET HACMİ	TİCARET DENGESİ
2002	330,2	1.485,3	1.815,5	-1.155,1
2003	447,2	1.783,5	2.230,7	-1.336,3
2004	603,3	2.194,9	2.798,2	-1.591,6
2005	652,2	2.477,5	3.129,7	-1.825,3
2006*	764,7	2.884	3.648,7	-2.119,3

* Tahmini

Kaynak: EIU, The Economist Intelligence Unit, Albania Country Profile, 2001-2005, Country Report November 2006

Arnavutluk'un ihracatının maddeler bazında dağılımı incelendiğinde en büyük payın tekstil ve ayakkabıya ait olduğu görülmektedir. Düşük birim işgücü maliyetleri sayesinde ülkenin sahip olduğu karşılaştırmalı üstünlüğe bağlı olarak tekstil ve ayakkabı gibi emek yoğun ürünler, ülkenin mamul mal ihracatın içinde önemli yer tutmaktadır. Bu tür sektörlerde faaliyet gösteren Arnavutluk firmaları, çoğunlukla Batılı şirketlerden hammadde temin edip bunun karşılığında üretim sürecinin emek yoğun bölümünü gerçekleştirmek suretiyle fason üretim yapmaktadır.

Tablo 2. İhracatta Başlıca Ürünler (Milyon dolar)

	2001	2002	2003	2004
Tekstil	113,8	124,4	154,8	199,8
Ayakkabı	87,1	95,3	133,5	167,8
Adi metaller	24,4	30,8	49,6	85,8
Gıda, içecek ve tütün	14,1	7,3	19,2	27,7
Bitkisel ürünler	11,4	13,1	15,1	19
Ham deriler, deri ürünleri	10,9	14,9	11,2	13,3
Mineral ürünler	5,9	9,1	11,9	24,1
Ağaç ve ağaç ürünleri	8,7	8,6	8,7	9,5
Çeşitli mamul mallar	5,1	6,8	8,6	12
Makine ve cihazlar	7,1	8,4	14,7	21,6
Toplam	304,6	330,2	447,2	603,5

Kaynak: EIU, The Economist Intelligence Unit, Albania Country Profile, 2006

Arnavutluk'un ithalatında başta gelen kalemler incelendiğinde 2004 ithalat rakamlarına göre 383 milyon dolarlık ihracat ile makine ve cihazların başta geldiği görülmektedir. Onu 245 milyon dolarlık ithalat ile mineral ürünler ve 235 milyon dolarlık ithalat ile tekstil izlemektedir.

Tablo 3. İthalatta Başlıca Ürünler (Milyon dolar)

	2001	2002	2003	2004
Makine ve cihazlar	246,5	241	283,7	383,2
Mineral ürünler	184,6	192,3	219,8	245,1
Tekstil	138,6	165,1	204,7	235,5
Gıda, içecek ve tütün	108,8	130,8	157,7	180
Bitkisel ürünler	101,2	107,4	119,5	165,5
Adi metaller	118,2	134,1	177,3	215
Taşıtlar	70,9	81	120,6	155,2
Kimyasal ürünler	71,9	86,4	114,6	151,9
İnşaat malzemeleri	49,6	58	68,5	83,3
Plastik ürünleri	37,4	45,1	57,4	68,8
Toplam	1.338,1	1.501,7	1.864,2	2.280

Kaynak: EIU, The Economist Intelligence Unit, Albania Country Profile, 2006

Arnavutluk'un ihracatında başta gelen ülkeler arasında 440 milyon dolar değerindeki ihracat ile İtalya başta gelmektedir. İtalya'yı 72 milyon dolarlık ihracat ile Yunanistan ve 18 milyon dolarlık ihracat ile Almanya izlemektedir. İthalatta başta gelen ülkeler bakımında da sıra değişmiyor. 2004 yılında İtalya'dan gerçekleştirilen ithalatın değeri 741 milyon dolar iken, Yunanistan'dan yapılan ithalatın değeri ise 424 milyon dolardır.

Ülkeye ihracat yapmak için gerekli belgeler, menşe şahadetnamesi, ticari fatura, konişmento ve koli listesidir.

Arnavutluk'un Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğine kabul edilmesinin ardından, azami gümrük vergi oranları 1 Ocak 2001 itibarıyla %18'den %15'e indirilmiştir. Söz konusu oran 2003 yılına kadar kademeli olarak %10'a indirilecektir. Bu çerçevede, 2000 yılı sonu itibarıyla makine, teçhizat ve hammaddelere uygulanan %5 düzeyindeki gümrük vergisi oranı %2'ye, atık işleme teknolojilerine uygulanan oran da sıfıra indirilmiştir.³

2.4. Önde Gelen Sektörlerin Durumu

2.4.1. Tarım Sektörü

GSMH'ya katkısı %20,6 olan, istihdamın %60'ını karşılayan tarım sektörü, Arnavut ekonomisinin önemli bir sektörüdür. Ancak, son yıllarda yıllık %2-3 oranında büyümüş olsa da, genel üretime olan katkısı yıldan yıla düşüş göstermiştir.

Arnavutluk, elverişli ikliminin ve düşük ücretli kırsal işgücünün zenginliği sayesinde, tarımda önemli gelişim imkanlarına sahiptir. Akdeniz iklimi hüküm sürmekte olup, bol yağış almaktadır. Her tür meyve, zeytin, üzüm ve tıbbi bitkilerin üretilmesi için toprak çok elverişlidir. Arnavutluk'un büyük nehirleri, özellikle ekilen toprağın %60'ının bulunduğu kıyısız bölgeler için etkili bir sulama potansiyeli oluşturmaktadır. Tarım için sahil bölgeleri en verimli alanlar olup, tepe ve dağlık bölgeler ise daha çok hayvancılığa elverişlidir.

³ Gülsoy, a.g.e., s.13



Başta gelen tarım ürünleri; buğday, mısır, patates, sebze, meyve, şeker pancarı, et, üzumdür.

Arnavutluk'ta verimli alan toplamı 700.000 ha'dır. Halen üretimde en verimli 40.000 ha'lık kısmı kullanılmaktadır. Toplam alanın %45'i orta, geri kalanı ise verimsiz topraklardan oluşmaktadır.

Meyve, sebze, et ve diğer günlük ürünlerin hazırlanmasında hala geleneksel metodların (az yapay katkı maddesi, kimyasal maddeler vs. içeren) kullanılmasından dolayı, Arnavutluk bulunduğu bölge ile Avrupa ve Kuzey Amerika pazarlarına ihraç edilen “organik” gıdalar için dünya ölçeğinde kaliteli bir üretici olma gücüne sahiptir.

Başta mülkiyetle ilgili yasalar olmak üzere, eski rejimin bıraktığı ve hala çözülmemiş birçok problem büyük yatırımcıların ilgisinin bu sektöre çekilmesini engellemiş olup, söz konusu problemlerin aşılması için çalışmalar devam ettirilmektedir.

Sektör içinde, gıda işleme sanayi iyi bir durumdadır. Büyüme daha çok baharat, bitki, sebze yağları ve balık ürünleri alt sektörlerinde görülmektedir. Arnavutluk'un çeşitli gıda endüstrisi, genel olarak yurtiçi tüketime yönelik olup, pazara daha çok küçük esnaflar hakimdir. Bir kısmı modern olan, bazı orta-ölçekli firmalar bölge pazarlarına hizmet etmeyi amaçlamaktadır.

Kurbağa eti veya adaçayı gibi birkaç özel pazar ürünlerinde, bu sektör, Avrupa çapında önemli bir yere sahiptir.

2.4.2. Sanayi Sektörü

Sanayi sektörü GSMH'nin %19,9'unu oluşturmaktadır. Sanayi sektörünün, madencilik ve imalat dallarındaki üretim kapasitelerinde bir canlanma görülmemektedir. Önceden, bu iki alt sektör ekonomide çok önemli bir rol oynamıştır. Ancak çeşitli sebeplerden dolayı, bu sektöre hem yerli yatırımcılar ve hem de yabancı yatırımcılar tarafından ilgi gösterilmemesi, son 15 yılda sürekli bir düşüşe sebep olmuştur.

Arnavutluk'ta sanayi istihdamın %14'ünü, sanayi üretimin %10'unu ayakkabı ve deri sektörü oluşturmaktadır. Ayakkabı ve derinin hemen hemen tamamı gemiyle İtalya'ya sevk edilmektedir. Piyasaya yakınlık, teslimat gecikmelerini asgariye indirmiştir. Ulaştırma maliyeti, toplam çalışma maliyetinin %5-10'udur. AB'ye ve Kuzey Amerika'ya ihracat, İtalya ve Yunanistan üzerinden yapılmaktadır. Ülke içi ulaşımın kötü olması hammadde ve üretim maliyetini arttırmakta ve özellikle gece vardiyasında işçi ulaşımını çok zorlaştırmaktadır.

Arnavutluk ayakkabı imalatının hemen hemen hepsini ihraç etmektedir. 2000-2004 yılları arasında ayakkabı ve deri ihracatı %230 artış kaydetmiş olup, bu büyüme sektörde dünya ihracat büyümesinin iki katından daha fazladır.

Arnavutluk'un asıl ayakkabı ve deri ihracat ürünü ayakkabı üstleri olup, toplam ayakkabı ve deri ihracatının %80'ini oluşturmaktadır. Arnavutluk'un bu ürün alanında dünya piyasalarındaki ihracat payı %4'tür. Arnavut ihracatının %99'u diğer ülkelere re-eksport



yapılmak üzere İtalya'ya gönderilmektedir. Arnavutluk ayakkabı ve deri sanayisinin İtalyan sektörünün bir uzantısı olduğu söylenebilir.

2.4.3. Hizmet Sektörü

Son yıllarda hizmetler sektöründeki gelişmeler, onu GSMH'ya en önemli katkıda bulunan sektör haline getirmiştir. Sektörün GSMH'ya olan katkısı 59,5 civarındadır.

Arnavutluk'taki hizmet sektörü genç ve dinamiktir. Sektör özellikle son 5 yılda gelişmeye başlamıştır.

Hizmet şirketlerinin yarısını, ticari faaliyetler ile banka, sigorta ve telekom gibi müşteri hizmetleri oluşturmaktadır. Bu şirketlerin 1/5'i teknik hizmet, %12'si ise Arnavutluk dışındaki müşteriler için, müşteri hizmetleri sağlamaktadır. Şirketlerin %11'i ise taşımacılık işleri ile uğraşmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

3.1. Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Tarihi Gelişimi

Türkiye ile Arnavutluk arasında ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde imzalanmış olan anlaşmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. Ticari Anlaşmalar ve Protokoller

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi	İmza Yeri
Ticaret Anlaşması	12.02.1986	Ankara
Ekonomik, Ticari,Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması	02.08.1988	Tiran
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	01.06.1992	Tiran
Çifte Vergilendirmenin Korunması Anlaşması	04.04.1994	Ankara
Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı İdari Yardım	12.02.1998	Ankara
Kültürel, Eğitim ve Bilimsel Değişim Programı Anlaşması	16.06.1998	-
Sosyal Güvenlik Sözleşmesi	15.07.1998	Tiran
Türkiye-Arnavutluk KEK V. Dönem Protokolü	02.08.1998	Tiran
Türkiye-Arnavutluk Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma Dair Anlaşma	13.10.1999	-
Türkiye-Arnavutluk KEK VI. Dönem Protokolü	16.06.2000	Ankara
Uluslararası Karayolu Taşıma Anlaşması	28.02.2000	-
Türkiye-Arnavutluk KEK VII. Dönem Protokolü	23.05.2002	Tiran
Türkiye-Arnavutluk KEK VIII. Dönem Protokolü	28.01.2005	Ankara
Türkiye-Arnavutluk KEK IX. Dönem Protokolü	15.09.2006	Tiran

Kaynak: <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/ARN/ticarianl.doc>



3.2. Arnavutluk - Türkiye İkili Ticaret Verileri

Arnavutluk'ta demokratik rejime geçişle birlikte, Türkiye ile ikili ilişkiler olumlu bir gelişme göstermiştir. Ayrıca iki ülkenin, bölgesel sorunlar konusunda da görüş birliği içinde olduğu ve uluslararası kuruluşlarda dayanışma içinde bulunduğu görülmektedir.

Türkiye ile Arnavutluk arasındaki ticaretin hacmi incelendiğinde, mevcut dış ticaret hacminin, varolan potansiyele kıyasla oldukça düşük düzeyde seyretmekte olduğu görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi, 50 yıla yakın bir süre baskıcı bir rejimle yönetilen ve kapalı bir ekonomiye sahip olan Arnavutluk'un, batılı anlamda bir özel sektöre ve yabancı yatırımların güvenliği açısından sorunsuz bir sisteme henüz kavuşamamış olmasıdır.

TÜİK verilerine göre ikili ticaretin durumu incelendiğinde, 2004 yılında 161 milyon 28 bin dolar olan ihracatımız 2008 yılı sonunda 305 milyon 783 bin dolara yükselmiştir. 2008 yılı ilk 4 aylık toplamında 98 milyon 371 bin dolar değerinde gerçekleşen ihracat, 2009 yılının ilk 4 ayında ise 85 milyon 598 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

Arnavutluk'tan yapılan ithalat ise 2004 yılında 15 milyon 529 bin dolar iken, 2008 yılında 36 milyon 697 bin dolara yükselmiştir. 2009 yılının ilk 4 aylık toplamında gerçekleşen ithalat rakamı ise 2008 yılının ithalat rakamının çok altında, 1 milyon 445 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. **İki ülkenin ticaret hacmi 2008 yılı itibariyle 342,4 milyon dolardır.**

Tablo 5. Türkiye-Arnavutluk Dış Ticaret Durumu (Bin Dolar)

	Türkiye'nin İhracatı	Türkiye'nin İthalatı	Ticaret Hacmi	Denge
2004	161.028	15.529	176.557	145.499
2005	191.140	16.237	207.377	174.903
2006	214.241	12.571	226.812	201.670
2007	294.508	23.842	318.350	270.666
2008	305.783	36.697	342.480	269.086
2008 (4 ay toplamı)	98.371	7.530	105.901	90.841
2009 (4 ay toplamı)	85.598	1.445	87.043	84.153

Kaynak: TÜİK

Arnavutluk'a gerçekleştirilen ihracatta başta gelen maddeler arasında; 30,7 milyon dolarlık ihracat ile demir ve çelik, 23,4 milyon dolarlık ihracat ile metal dışı mineral mamuller ve 18,5 milyon dolarlık ihracat ile tekstil elyafı ve mamulleri gelmektedir.

Tablo 6. İhracatta Başlıca Maddeler (Dolar)

Madde adı	2005	2006
Demir ve çelik	26.017.127	30.787.470
Metal dışı mineral mamuller	23.963.761	23.481.679
Tekstil elyafı ve mamulleri	18.106.485	18.564.794
Demir dışı metaller, mamulleri	14.933.807	18.358.483
Hububat ve mamulleri	15.951.195	15.733.821
Metallerden nihai ürünler	11.332.571	13.014.168
Giyim eşyası ve aksesuarları	3.216.402	10.317.271
Elektrikli makina ve cihazlar	8.021.274	9.860.000
Uçucu yağlar,yüzey aktif maddeler, temizlik patları, boyaları	7.559.137	8.286.250
Kahve, çay, baharat, kakao ve hülusaları	7.269.609	7.872.956
Kağıt-karton ve kağıt, karton esashı mamuller	5.342.119	5.686.604
Değişik sanayi kollarında kullanılan makina ve cihazlar	5.987.342	5.504.623
Çeşitli mamul eşya	6.497.378	5.354.168
Belirli sanayi kollarında kullanılan makina ve cihazlar	3.524.565	3.653.256
Sihhi tesisat,ısıtma,aydınlama ile ilgili çeşitli eşya	1.845.414	3.492.293
Sebzeler, meyveler ve mamulleri	4.005.875	3.207.730
Plastikten mamuller	2.910.108	2.980.295
Tabii bal, şeker,şekerli meyveler	2.848.229	2.573.232
Mobilyalar	2.481.197	2.383.429
Ayakkabılar vb. eşya	896.683	2.096.751
Kara ulaşım araçları	2.094.875	2.074.892

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Arnavutluk'tan yapılan ithalatta başta gelen maddeler arasında; 8 milyon dolarlık ithalat ile metal cevherleri, kırıntı, döküntü, hurdaları, 1,9 milyon dolarlık ithalat ile deri, kösele, ham post ve 1 milyon dolarlık ithalat ile hayvansal ve bitkisel hammaddeler gelmektedir.

Tablo 7. İthalatta Başlıca Maddeler (Dolar)

Madde adı	2005	2006
Metal cevherleri, kırıntı, döküntü, hurdaları	12.771.800	8.045.333
Deri, kösele, ham post	1.518.109	1.962.373
Hayvansal ve bitkisel ham maddeler	1.116.562	1.076.728
Giyim eşyası ve aksesuarları	69.164	427.985
Plastikler ve mamulleri	0	197.655
Diğer ulaşım araçları	525.955	142.000
Ayakkabılar vb. eşya	23.092	106.350
Metallerden nihai ürünler	16.833	83.050
Tekstil lifleri	20.160	78.720
Kahve,çay,baharat,kakao ve hülusaları	0	69.975
Plastikten mamuller	0	64.090

Kağıt-karton ve kağıt,karton esaslı mamuller	8.647	41.567
Elektrikli makina ve cihazlar	5.903	33.799
Belirli sanayi kollarında kullanılan makina ve cihazlar	33.645	29.594
Hazır deriler,postlar ve mamulleri	0	26.959
Enerji üreten makina ve cihazlar	5.790	23.791
Çeşitli mamul eşya	0	18.565
Sihhi tesisat,ısıtma,aydınlatma ile ilgili çeşitli eşya	0	15.008
Kauçuk ve mamulleri	30.000	11.053
Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar,boyayıcı maddeler	3.643	8.767
Demir ve çelik	4.267	7.330

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

3.3. Arnavutluk - Türkiye Arasında İşbirliği ve Yatırım İmkanları

Ülkede halen devam eden özelleştirme süreci, maden, enerji üretimi, petrol ve gaz, telekomünikasyon, maliye gibi stratejik sektörlerde imkanlar sunmaktadır.

Temel sektörlerde stratejik yatırımcı olarak, ehil ve kalifiye yabancı firmalar tercih edilmektedir.

Arnavutluk'un ormanları yatırım için önemli imkanlar sunmaktadır. Arnavutluk'un kayın ağacı ormanlarının, kaliteli mobilya üretimiyle meşgul olan firmalar için iyi fırsatlar oluşturmaktadır.

Hayvan kesme sektörü (mezbeha) de yatırıma açık bulunmaktadır. Büyük ve küçük baş hayvan yetiştiriciliğinde yatırımcılar için en iyi imkanlar iç piyasayı ve özellikle de ihracatı amaçlayan tesislerin kurulmasıdır. Kümes hayvanları da yatırım için önemli potansiyele sahiptir. Sadece bir şirket tarafından alınıp işlendikten sonra ihraç edilen, kurbağı eti alanı ise karlı yatırıma açık bulunmaktadır.

Arnavutluk'un tabiat yapısı sebze üretimine çok uygundur. Yüksek verimlilik potansiyeli ve erken sezon üretimi çok değerli imkanlar sunmaktadır. Toprağın yapısı ve ikliminden dolayı, Arnavutluk organik tarım için uygun bir ülkedir. Kimyasal katkılar bulunmamakta ve eski metod soğutma sistemleri kullanılmaktadır. Bu sektör, küçük ve orta yatırımlara ciddi imkanlar sağlamaktadır. Meyve suları alt sektörü de gelişmemiş olduğu için, ciddi yatırım imkanları sunmaktadır.

Ülkede yatırım için dağıtım kanallarının kurulması önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Zira temin zincirini oluşturan bölümler çok küçük ölçeklidir, verimlilik düşüktür, uzmanlaşma eksikliği vardır ve üreticilerin çoğu yerel piyasa için üretim yapmaktadır. Üstelik soğutma ve depolama imkanları da çok sınırlıdır.

Şifalı bitki ve baharat sektöründe mevcut üretim sisteminin modern olmamasından dolayı kaliteli üretim yapılamadığından, bu durum yatırımcılar için geniş imkanlar sunmaktadır.

Yabancı yatırım için en önemli alanlar, Kuçova, Amonica, Velca ve Delvina petrol sahalarının geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması, Albpetrol'un birkaç kilometrelik ham



petrol hatlarının iyileştirilmesi, ham petrol ve ürünlerinin depolama tesislerinin günümüz teknolojisiyle inşa edilmeleri ve Ballsh rafinerisinin modernleştirilmesidir. Bu alanda, özellikle sondaj donanımları, ekipman ve yedek parça imalatı ile modern sanayi yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

LPG'nin çıkarılmasında kullanılan eski teknolojinin yenilenmesinde önemli yatırım imkanları vardır. Ayrıca, piyasadaki talebin giderek artması Arnavutluk'a LPG ihracatında büyük imkanlar sunmaktadır.

Arnavutluk'un üç bakır ocağı, 2002 yılında Ber-Oner Türk firmasıyla imzalanan 30 yıllık imtiyaza göre işletilmektedir. Ayrıca, Arnavutluk önemli kullanılmamış boksit ve fosfat kayaları rezervlerine sahiptir.

Arnavutluk, inşaat endüstrisinde kullanılabilen önemli mermer rezervlerine de sahiptir.

Arnavutluk'un maden kaynakları ve metal işleme sektörü yabancı yatırımcılara çok önemli imkanlar sunmaktadır.

Arnavutluk, deri ve ayakkabı yatırımcılarına İtalyan, Yunan ve Balkan piyasalarına olan yakınlığıyla mükemmel bir fırsat sunmaktadır. Arnavutluk'ta yabancı yatırımcılar siparişlere diğer ülkelere kıyasla daha hızlı bir şekilde cevap verebilmektedirler. Arnavutluk ayakkabı ve deri sektöründe yarı vasıflı işçinin maliyeti, aylık 150-200\$ olup, işgücü maliyeti bölge bazında çok rekabetçidir. İtalya'daki maliyetin 1/10 ve Yunanistan'dakinin 1/5'i dir.

Arnavutluk tekstil sektöründe yatırım yapmanın avantajları; kalifiye işgücü, işgücü maliyetinin diğer ülkelere göre çok daha düşük olması, İtalya, Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleri piyasalarına kolay geçiş, %100 fason üreticileri için KDV ve diğer gümrük vergilerinin olmaması, küçük çaplı siparişler için üretim ve kısa teslim süresi imkanı ve düşük ulaştırma maliyeti (İtalya ve Yunanistan'a yakın olmasından dolayı) olarak sıralanabilir.

Meşrubat endüstrisi, Arnavutluk'un ekonomisinde önemli bir yere sahip olup, ihracat yapabilecek nitelikte verimliliğinin olduğu göze çarpmaktadır.

Avrupa'nın son gizli turizm yeri olarak düşünülen Arnavutluk, manzaralı dağlar, ovalar, orman, nehir ve göl bölgelerinin, kültürel mirasla bulunduğu, eski köy ve kaleleriyle ve güzel sahil kıyılarıyla, büyük bir turizm zenginliğine ve 450 km uzunluğunda sahile sahiptir. Deniz kenarı Kuzey Akdeniz'in, İtalya ve Hırvatistan'ın rakip, bozulmamış ve olağanüstü bir sahili bulunmaktadır. Arnavutluk'ta üç çeşit turizm türü vardır: Güneş ve sahil turizmi, özel ilgi turizmi, kentsel turizm (ticaret ve konferans turizmi).Aslında şu anda Arnavutluk'ta en çekici turizm, eko-turizm, kırsal turizm, kültürel turizm, sınır ötesi turizm ve macera turizmidir.⁴

⁴ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=2717&dil=TR&ulke=ARN>



3.4. İki Ülke Arasındaki Ticarete Karşılaşılan Sorunlar

Arnavutluk ile Türkiye arasındaki banka ilişkileri sağlıklı değildir. Bu nedenle mal bedelleri banka aracılığı ile tahsil edilememektedir. Bu durum, ülke piyasasında yapılan mal satışlarında paranın tahsili aşamasında sorunlar yaşanabilmesine yol açmaktadır.

Arnavutluk'ta halen serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci yaşanmakta olup, bundan doğan sık mevzuat değişikliği, bürokrasi, kurumlararası yetki çatışması, anlaşmazlıkların çözümünde yargı mekanizmasının ağır işlemesi gibi sorunlar mevcuttur.

İşadamlarımız vize alımı esnasında güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Arnavutluk'a taşımacılık yapan Türk araçları TIR Karnesi teminatı altında taşıma yapmalarından dolayı resmi gümrük mührü taşımalarına rağmen, araçlar gümrüklerin dışında bile Arnavutluk yetkililerince açılmaktadır. Arnavutluk'ta yerleşik ithalatçı firmaların, ithal vergilerini daha az ödemek amacıyla, Arnavutluk Gümrüğünde düşük değerli fatura sunması veya ithal malını eksik beyan etmesi sonucu ortaya çıkan problemlerde, Arnavut gümrüklerince, problem çözümlenene kadar nakliyecilerimizin araçları da, taşıdıkları yük ile birlikte gümrükte bekletilmektedir. Bu tür anlaşmazlıklarla ilgili davalar en az iki ay sürmekte, bu nedenle TIR için 23 aylık gümrük sahası kirası ödemek zorunda kalınmaktadır.

İki ülke ilgili kuruluşları arasında imzalanan 15.10.1990 tarihli kontrat uyarınca, TEK tarafından Arnavutluk'a ihraç edilen 83,9 Milyon kw/saat elektrik enerjisi bedeli 3 239 727 dolar Arnavut tarafınca ödenmemiştir. Türkiye-Arnavutluk V. Dönem Karma Ekonomik Komisyonu Toplantısında, Taraflarca Arnavutluk'un Türkiye'ye olan elektrik enerjisi borcunu, borç miktarı kadar elektrik enerjisi olarak, Yunanistan veya Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye iadesi hususunda anlaşmaya varılmış olmakla birlikte, bu konuda herhangi bir gelişme sağlanamamıştır.



KAYNAKÇA

GÜLSOY, Ebru, “**Arnavutluk Ülke Profili**”, DTM İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2007

CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/AL.html>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=2717&dil=TR&ulke=ARN>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/ARN/ticarianl.doc>